

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА ШКОЛЯРІВ: ОСОБЛИВОСТІ, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2006. – 20 с.

3. Різник В. Модель формування готовності майбутніх фахівців економічних спеціальностей до професійної діяльності у процесі вивчення спеціальних дисциплін // В'ячеслав Різник // Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди". Педагогіка. Психологія. Філософія. – 2013. – Вип. 28(2). – С. 277 – 283. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gvrdri_2013_28_2_54

4. Сафін О.Д. Психологія управлінської діяльності

командира: навч. посіб. / Сафін О.Д. – Хмельницький: Вид-во Акад. ПВУ, 1997. – 149 с.

5. Спіріна Т.П. Модель формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів / Т.П. Спіріна // Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка. – Івано-Франківськ: Видавничо-дизайнерський відділ ЦІТ Прикарпатського національного університету, 2008. – Випуск XXI. Ч. 2. – С. 278 – 291.

6. Уліч В.Л. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / В.Л. Уліч; Національна академія Державної прикордонної служби України ім. Богдана Хмельницького. – Хмельницький, 2007. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2017

УДК 373.3/.5.016:78

Юрій Добуш, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВОКАЛЬНО-ХОРОВА ПІДГОТОВКА ШКОЛЯРІВ: ОСОБЛИВОСТІ, ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ

Одним із ефективних засобів всебічного виховання особистості є музичне мистецтво. На сьогоднішній час, беззаперечно, навчання та виховання в освітньому процесі вимагає змістовних змін, для яких необхідне чітке бачення перспектив. Вокально-хорова підготовка школярів займає чільне місце в системі освіти і також вимагає пильної уваги педагогів та нових підходів відповідно до вимог часу.

Ключові слова: музичне мистецтво, виховання, хоровий спів, духовність, вокально-хорові навички.

Літ. 8.

Юрій Добуш, доцент кафедри методики музикального виховання і дирижування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ВОКАЛЬНО-ХОРОВАЯ ПОДГОТОВКА ШКОЛЬНИКОВ: ОСОБЕННОСТИ, ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ

Одним из эффективных средств всестороннего воспитания личности является музыкальное искусство. На сегодняшнее время, безусловно, обучение и воспитание в образовательном процессе требует содержательных изменений, для которых необходимо четкое видение перспектив. Вокально-хоровая подготовка школьников занимает видное место в системе образования и также требует пристального внимания педагогов и новых подходов в соответствии с требованиями времени.

Ключевые слова: музыкальное искусство, воспитание, хоровое пение, духовность, вокально-хоровые навыки.

Yuriy Dobush, Associate Professor of the Music Education Methods and Conducting Department Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

THE VOCAL AND CHORAL TRAINING OF STUDENTS: THE FEATURES AND INNOVATIVE APPROACHES

The musical art is one of the effective means of the comprehensive education of individual. At present time, undoubtedly, the training and education in the educational process requires the substantial changes that demand the clear vision of prospects. The vocal and choral training of students takes the prominent place in the education system and also requires the attention of teachers and the new approaches in accordance with the requirements of time.

Keywords: the musical art, an education, choral singing, spirituality, the vocal and choral skills.

Постановка проблеми. Рівень духовності суспільства обумовлений моральним розвитком кожної особистості, а саме розвитком цінностей,

переконань, розумової спроможності, культури тощо. Світоглядною є теза французького письменника, мистецтвознавця початку ХХ ст. А. Мальро про те, що ХХІ століття або буде

століттям духовності, або його зовсім не буде. Є очевидним те, що в сучасній соціально-педагогічній ситуації школі потрібні нові науково обґрунтовані концепції, парадигми та методики виховання, які зможуть забезпечити підготовку учнів до життя в суспільстві з новим політичним і соціально-економічним устроєм. Адже саме освіта стає типовою формою життя особистості, а освітня спільнота – типовою формою організації всіх соціально-педагогічних проєктів ХХІ століття.

Навчатися працювати ефективно – основне і головне завдання нового часу з наявністю у ньому основного протиріччя між сучасними вимогами до якості освіти, що забезпечують освітні заклади, і обмеженістю прогресивних методик і технологій, що застосовуються в процесі її керування. Сучасна ситуація в освіті характеризується існуванням двох основних стратегій організації навчання: традиційної та інноваційної. Саме інноваційне навчання спрямоване на розвиток особистості за допомогою спеціально організованої системи педагогічних, дидактичних та методичних змін з провідною ідеєю – самоцінності особистості дитини.

Головним завданням у системі інноваційного навчання вокально-хорового виховання в школі є не стільки навчання музиці, співу скільки вплив через музику на весь духовний світ учнів, створення ситуації спільної продуктивної та творчої діяльності педагога й дитини, педагога та хору, що впливає на навчання, як на процес становлення особистості, її усвідомленої активності, її самоорганізації.

“Організація дитячого хору, – пише С. Горбенко, – важлива проблема, особливо в сучасних умовах. Це пов’язано з фінансовим станом загальноосвітніх шкіл, інтересами і можливостями учнів і вчителів, зацікавленістю в роботі та ін. Від продуманості та серйозності постановки організаційної роботи залежать і результати музично-естетичного виховання, і рівень творчого росту дитячого хорового колективу” [4, 23]. Між тим, від рівня музично-естетичної обізнаності кожного учня ростиме і рівень не тільки музично-хорового колективу, але і школи, міста, регіону, країни.

Аналіз наукових праць з проблеми дослідження. Питання цілей, змісту, особливостей, методів, усвідомлення нових тенденцій у вітчизняній педагогічній науці плідно досліджуються в роботах І. Беха, О. Вишневського, П. Кононенка, Б. Ступарика, Б. Чижевського та інших. Серед українських вчених проблему інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій у галузь мистецької педагогіки досліджували та

запроваджували М. Близнюк, В. Луценко, З. Майборода, Л. Покровщук, А. Карнак, В. Орлов та ін.

Зарубіжними і вітчизняними науковцями О. Коломоєць, В. Краснощоким, П. Ніколаєнко, Т. Овчинниковою, Н. Орловою, Е. Печерською, К. Пігровим, О. Раввіновим, О. Ростовським, Г. Стуловою, Г. Струве, Ю. Юцевичем, П. Чесноковим досліджено різні аспекти історії хорового співу, вокальної роботи в хорі, елементів хорової звучності й роботи диригента над хоровим твором, методики роботи вчителя з молодіжним колективом.

Про виховну дію хорового співу та її реалізацію в процесі виконання пишуть відомі сучасні композитори, музиканти, диригенти-практики, зокрема: А. Авдієвський, О. Бенч-Шокало, І. Бермес, С. Горбенко, І. Зеленецька, Л. Кияновська, А. Козир, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Тимошенко, Б. Фільц, Я. Якуб'як та ін.

Мета статті – окреслити особливості вокально-хорової підготовки школярів.

Виклад основного матеріалу. Становлення в Україні громадянського суспільства потребує посиленої уваги до проблем сучасної загальноосвітньої школи. Визначаючи духовну культуру як аспект культурного багатства, що веде до досягнення абсолютних ідеалів (Істина, Добро, Краса), допомагає формувати в учнів моральні та світоглядні ідеали, хочемо підкреслити, що в сучасному суспільстві, коли освіта досягає все нових і нових успіхів, типовим стає індивід, якого часто називають “бездуховним інтелектуалом”. Сьогодні навчально-виховний процес у школі повинен забезпечувати освітні потреби кожного учня відповідно до його нахилів, інтересів, можливостей. Пріоритетними у його змісті мають бути виховання загальнолюдських цінностей особистості (доброти, милосердя, любові, чесності, гідності, краси, мудрості, справедливості, толерантності та ін.), стимулювання її внутрішніх сил до саморозвитку і самовиховання. І. Бех справедливо зазначає, що “морально-духовна вихованість підростаючої особистості виступає пріоритетною метою всієї освітньої системи” [1, 33]. Істинний сенс усіх нововведень, що пов’язані з впровадженням положень болонської декларації у національній освітній сфері, органічно ув’язаний з провідною ідеєю філософії освіти – культуротворчості як людинотворчості. Як ніколи, сьогодні зростає роль ідентичності людини, яка з огляду на соціально-політичні реалії змушена інтегрувати усі інші форми своєї ідентичності. Гасло “пізнай себе” на тепер доповнюється потребою такого ж глибинного пізнання “іншого” – його зрозумінням й мирного співжиття [7, 4].

Шлях оновлення загальної музичної освіти в Україні періоду 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. слід мислити як у світлі національного культурного відродження, так і орієнтування українського суспільства на європейськість – освітні стандарти європейського виміру освіти. – зазначає М. Ярکو, – Та зарозом обидві соціокультурні передумови спричинили шлях модернізації загальної музичної освіти саме як “національної” – з увиразненням етнічного компонента ідентичності особи та її “відкритості” щодо “іншого”, оскільки національна форма ідентичності є принципово відкритою, розімкненою, здатною до резонування в історичній множині подібних (національних) систем (за К. Гюбнером) [8, 14].

Вміле поєднання і застосування традиційних та інноваційних технологій у вокально-хоровій роботі вчителя музичного мистецтва допоможуть досягти бажаного результату. Відомо, що всі процеси, що відбуваються в суспільстві, тією чи іншою мірою зачіпають шкільного вчителя. Він є суб’єктом педагогічної діяльності, а об’єктом його впливу є весь процес едукції. Як зазначає професор О. Вишневський: “Вчитель – організатор цього процесу. Його функції полягають не в тому, щоб самому все зробити за дитину, а організувати діяльність, що є значно важче і потребує більшої майстерності” [2, 73]. Розвиток здібностей учнів здійснюється, насамперед, за допомогою розвитку творчого потенціалу самого вчителя, через удосконалення досвіду його творчої діяльності. Саме тому ключем до розв’язання завдань становлення цілісної, гармонійної особистості є насамперед відповідна професійна підготовка викладачів, істотне підвищення культури педагога в період його професійного розвитку.

Процес організації вокально-хорового навчання повинен базуватись на загальнодидактичних принципах: науковості, систематичності, послідовності, доступності, наочності, активності, індивідуального підходу. Вокально-хорова робота передбачає оволодіння як вокальними, так і хоровими навичками. До вокальних навичок належать: співацька постава, дихання, звукоутворення, звуковедення, дикція. До хорових – навички строю й ансамблю, а також навички співу за диригентськими жєстами вчителя. Для навчання необхідними є відповідна підготовка до кожного заняття; поєднання в своїй поведінці емоційності і стриманості, вимогливості і доброзичливості, справедливості і дисциплінованості; забезпечення умов для активної і творчої участі в роботі кожного учня і всього колективу.

Говорячи про вокально-хорову підготовку школярів, слід зазначити, що при навчанні співу дітей, що не мають попередньої музичної

підготовки, основні зусилля вчителя спрямовуються на досягнення правильного відтворення мелодії. Це складний процес, що вимагає не просто слухових уявлень, а певних узагальнених уявлень. Велику увагу слід приділяти розвитку дитячих голосів, адже голос – це своєрідний індикатор здоров’я людини. Кажуть, хто має сильний голос, зазвичай, має міцне здоров’я. В практиці вокально-хорової роботи в школі, інколи мало звертається увага на індивідуальний розвиток співочого голосу. Кожен вчитель музичного мистецтва, керівник хорового колективу, не повинен забувати про відповідальність за виховання правильного співочого голосу. Врахування вікових особливостей слід органічно поєднувати з вивченням індивідуальних можливостей дітей, їхніх музичних інтересів і нахилів. Тільки за цих умов загальноосвітня школа буде забезпечувати учням необхідний рівень музичної освіти.

Методика роботи вчителя визначається формами, методами і прийомами впливу на учнів, передбаченими народною педагогікою і сучасним рівнем розвитку наукової педагогіки. Вміння співати – це вміння володіти своїм голосом і музичними здібностями. Навчання співу полягає в тому, щоб розвивати в дітей слух, художній смак і, що особливо важливо, прищеплювати правильні співацькі навички, без яких справжній художній спів неможливий.

Хорове виконання вимагає від учнів володіння комплексом вокально-хорових навичок. Це – правильна постава корпусу, дихання, дикція, звукоутворення, інтонування. Очевидно, що правильна постава впливає на якість звучання голосу. Дихання є джерелом сили звуку і всіх його відтінків для співака. У поєднанні з діяльністю артикуляційного апарату енергійне дихання обумовлює “опертий звук”, тобто зібраний, компактний. Тому, вироблення правильного співацького дихання є ключовою навичкою у навчанні учнів виразного співу. Розрізняють три типи дихання: ключичне (верхньореберне), грудне, діафрагматичне (нижньореберне). Для співу неприпустимим є ключичне дихання, під час такого типу дихання хористи піднімають плечі. За даними доктора І. Левідова, у шкільній практиці використовується комбінований тип дихання, при чому у молодших учнів переважає грудне дихання, а у старшокласників – діафрагматичне. Та головне, щоби діти дихали природно. Діти самі мають можливість перевірити правильність співацького дихання, поклавши долоні обох рук дещо вище пояса, щоб відчувати нижні ребра. Проте, вправи на дихання без співу не досягають своєї мети. Співацьке дихання

виховується у процесі співу. Критерієм правильного співацького дихання може бути тільки співацький звук.

Зі співацьким диханням тісно пов'язане звукоутворення, що виникає внаслідок змикання й розмикання голосових зв'язок. Зміцнювати й розвивати голос допомагає атака звуку (тверда, м'яка та придихальна) – перехід голосового апарату від дихального стану у співацький. Вимова, манера промовляти слова – дикція – є важливою умовою виразного співу. Дикція залежить від артикуляції – роботи органів вимови: нижньої щелепи, губ, язика, м'якого піднебіння, глотки. У практиці співу учитель знайомить дітей з властивостями голосних і приголосних звуків, тобто дає поняття про склади більш легкі і більш складні для співу.

Демонстрація учителем професійного звучання чинить на учнів емоційний та естетичний вплив. Вокально повноцінний, красивий, виразний звук у учителя легко сприймається учнями, і, як відповідна реакція, з'являється бажання відтворити почуте, бажання співати.

Хорові навички групуються у два розділи – стрій і ансамбль. Уміння вистроїти хор, зробити його звучання чистим, активним і виразним – завдання надзвичайно складне, від якого залежить виконавський рівень колективу. Хоровий стрій у хорі можна порівняти з добре настроєним інструментом. Він забезпечується унісоном окремої партії (всього хору), єдиною вокальною манерою формування голосних і приголосних звуків, швидкою реакцією на диригентський жест. Стрій покращується у процесі “виспівування”, поглибленого і тривалого вивчення музичного твору. Стрій також забезпечується емоційним настроєм хористів.

Ансамбль хору полягає в узгодженості, злагодженості хорового звучання. Ансамбль буває динамічний, ритмічний, темповий, дикційний, тембровий.

Важливою умовою роботи хору є вдало підібраний репертуар – своєрідна візитна картка хору, що забезпечує повноцінний музичний розвиток кожного учасника, формує його культуру. До репертуару необхідно включати такі твори, які забезпечуватимуть систематичний розвиток вокально-хорових навичок, поступово утруднюватимуть виконавські можливості, а також відповідатимуть практичним та соціокультурним потребам.

Обираючи для розучування твір, педагог повинен керуватися його художніми цінностями. Включення класики і народної пісні є обов'язковою умовою творчого зросту хорового колективу.

Не слід забувати й те, що музичні задатки у

дітей виявляються і розвиваються неоднаково. З приводу цього Л. Хлебнікова неодноразово зазначала, що “хоровий спів, поряд із завданням масового музично-естетичного виховання дітей, може і повинен сприяти виявленню і дальшому розвитку музично обдарованих дітей. У цьому полягає одне з важливих завдань позакласного хорового співу” [6, 3]. Діти, які мають нахил до музики, послідовно розвиваючи свої здібності в хорі, можуть присвятити себе в майбутньому професійній музичній діяльності. Успішність виховання і розвитку дітей значною мірою залежить від того, як вчасно будуть виявлені їхні здібності.

Сьогодні засобами хорового співу неабияк формуються національно-патріотичні почуття. Педагоги, батьки беруть до уваги соціальні і політичні фактори, які впливають на національний характер, можуть його як зміцнювати і поглиблювати так і послабляти та гальмувати. Історична місія батьків, педагогів, усієї громадськості – сприяти створенню таких суспільно-політичних умов і виробляти в учнів таку громадянську позицію, які б не руйнували національний характер, а всіляко його підтримували, зберігали і розвивали.

Основним способом реалізації культурно-мистецького національно-патріотичного виховання є позашкільні творчі заходи із залученням хорового колективу, які можуть проводитися у різних формах: тематичні урочисті вечори, традиційні шкільні свята, фестивалі народної творчості, фольклорні свята, етнографічні концерти (відтворення традиційних народних звичаїв та обрядів), мистецькі конкурси, презентації мистецьких проектів та ін.

Задоволення, яке доставляє дитині усвідомлене хорове виконавство відрізняється від задоволення, що можна отримати при простому домашньому музикуванні. Виконуючи твір в колективі, учасники хору разом з керівником колективно творять, знаходять ключ до “відкриття” художніх багатств. Твір починає блищати новими гранями, поглиблюється його смисл і естетична цінність [3, 9].

Висновки. Музично-естетичне виховання являє собою процес реалізації виховної функції музики в цілях формування гармонійно розвинутої особистості, її активної естетичної позиції. Історичний досвід свідчить про те, що виховна спрямованість, залучення до процесу виховання засобами мистецтва була, як правило, однією з центральних педагогічних проблем. У сучасних соціокультурних умовах, як зауважує Б. Неменський, поза культурою і мистецтвом не живе жодна людина. “Тренаж душі відбувається

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

обов'язково – або найбільш духовними, високохудожніми образами, або найбільш примітивними, навіть анти людськими” [5, 54].

Шкільний хор повинен сприяти успішному музичному вихованню школярів завдяки цікавому репертуару і високому рівню виконання. Він може стати художнім еталоном, до якого прагнуть інші учні. Зберігаючи і збагачуючи кращі народні традиції, здобутки національної культури, пісенна творчість якнайбільше сприяє формуванню особистісних якостей молодого покоління.

1. Бех І. Цінності як ядро особистості / Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / За заг. ред. О.В. Сухомлинської, ред. П.Р. Ігнатенка, Р.П. Сеульського, упор. О.М. Павліченко. – К., 1997. – С. 8 – 11.

2. Вишневецький О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки / О.Вишневецький. – Дрогобич: Коло, 2006. – 608 с.

3. Гопкало Т. Вокально-хорові уміння як показник виконавського мистецтва / Т. Гопкало // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Вип. 9 (19); редкол. В.П. Андрущенко та ін. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2009. – С. 6 – 11.

4. Горбенко С. Дитяче хорове виховання в Україні: навч.-метод. посіб. для вчителів шк. різного типу, студ. та викл. вищ. мистецьких навч. закл. / С. Горбенко. – К., 1999. – 251 с.

5. Неменский Б. Мудрость красоты: О проблемах эстетического воспитания: Книга для учителя / Б. Неменский. – М.: Просвещение, 1987. – 196 с.

6. Хлебникова Л. Виховання музикою. Навчання і виховання шестирічних першокласників. Зб. ст. // Упор. Прищеп К., – К.: Рад. школа, 1990.

7. Щербань П. Проблеми сучасної освіти / П. Щербань // Літературна Україна. – 2006. – № 7.

8. Ярмо М. Сучасна загальна музична освіта: теоретичні основи. Монографія / М. Ярмо. – Дрогобич, 2012. – 188 с.

Стаття надійшла до редакції 07.02.2017

УДК 78.03

Орися Білоус, старший викладач кафедри хорового співу факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ХОРОВОЇ КУЛЬТУРИ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто хорове мистецтво в контексті розвитку української музичної культури, а також зроблено спробу проаналізувати його вплив на формування особистості. Висвітлено поняття “диригентська школа”.

Ключові слова: музична культура, хорове мистецтво, диригентська школа.

Літ. б.

Орися Білоус, старший преподаватель кафедры хорового пения факультета культуры и искусств Львовского национального университета имени Ивана Франка

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ХОРОВОЙ КУЛЬТУРЫ В УКРАИНЕ

В статье рассмотрены хоровое искусство в контексте развития украинской музыкальной культуры, а также сделана попытка проанализировать его влияние на формирование личности. Освещено понятие “дирижерская школа”.

Ключевые слова: музыкальная культура, хоровое искусство, дирижерская школа.

Orysyia Bilous, Senior Lecturer of the Choral Singing Department Faculty of Culture and Arts Lviv Ivan Franko National University

THE FEATURES OF SOCIAL FUNCTIONING OF CHORAL CULTURE IN UKRAINE

The article deals with the choral art in the context of Ukrainian musical culture, and attempts to analyze its impact on the identity formation. The author highlights the concept “a conductor school”.

Keywords: a musical culture, the choral art, a conductor school.

Постановка проблеми. Хорове мистецтво на Україні є невід’ємною складовою національної культури. Воно охоплює всі боки життя, впливаючи на

формування менталітету і тому має виховне значення. Історією доведено, що за певної орієнтованості та збільшення частки хорового співу у музично-культурному просторі суспільства